

Mutayrttikasveja

TERHI RYTTÄRI
AAPO AHOLA
JESSICA NIELSEN
HENRY VÄRE

ja muita rantojen pieniä kärsijöitä etsitään!

Limosella aquatica, Helsinki, Isosaaren koillisranta 23.7.2006 © L. Helynranta

Mutayrttikasvillisuuteen kuuluu joukko ekologialtaan samantyyppisiä putkilokasvilajeja, joille yhteistä on esiintyminen erilaisissa vetisissä, kosteissa tai kausikosteissa avoimissa elinympäristöissä, usein matalilla rannoilla, jokisuistoissa, laitumilla, allikoissa, karjan juomakuopissa tai jopa satunnaisissa traktorinpyöräurissa. Kasvupaikat ovat usein luonteeltaan lyhytaikaisia ja saattavat esimerkiksi jokisuistoissa vaihtaa paikkaa joen virtausten ja tulvien mukaan.

Mutayrttikasvillisuuteen on luettu kuuluvaksi lietteisillä rannoilla kasvavia yksivuotisia lajeja, kuten vesirikot (*Elatine* spp.), paunikko (*Crassula aquatica*), ojakaali (*Lythrum portula*) ja itse mutayrtti (*Limosella aquatica*). Otimme tähän tarkasteluun mukaan myös avoimilla rannoilla kasvavan monivuotisen tulvakonnanlieon (*Lycopodiella inundata*) ja muutamia voimakkaasti taantuneita avointen merenrantaniittyjen kasveja, kuten pikkupungan (*Lysimachia minima*), rantakatkeron (*Gentianella uliginosa*)

sekä rannikon suolamailla kasvavan punasuolayrtin (*Salicornia perennans*).

Luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa mutayrttikasvillisuutta ei ole erikseen kuvattu tai arvioitu. Sen kaltaista kasvillisuutta voi sisältyä moniin luontotyyppeihin: järvien muta- ja liejuran-toihin (puutteellisesti tunnettu, DD), sisävesien hapsiluikkarantaniittyihin (äärimmäisen uhanalainen, CR), tulvaniittyihin (äärimmäisen uhanalainen, CR), rannikon jokisuistoihin (erittäin uhanalainen, EN) ja merenrantaniittyillä

pikkuluikka-hapsiluikkaranta-
niittyihin (äärimmäisen uhanalai-
nen, CR) (Kontula & Raunio 2018a,b).

Monet rantojen pienikokoi-
sista lajeista ovat taantuneita
ja jopa uhanalaisia, useimmi-
ten kasvupaikkojen umpeen-
kasvun takia. Umpeenkas-
vun syyt ovat moninaisia: ve-
sien rehevöityminen ja laidun-
nuksen väheneminen aiheut-
tavat ruovikoitumista ja pen-
soittumista samalla, kun järvi-
en säännöstely hillitsee ranto-
jen luontaista tulvimista.

Lähes kaikki ryhmän la-
jit ovat pienikokoisia ja paitsi
vaikeasti havaittavia myös jos-
sain määrin hankalia tunnis-
tettavia etenkin kukkimattomi-
na tai siemenettöminä; lisäksi
niiden esiintyminen voi vaih-
della suuresti vuosien välillä.
Tuoreet tiedot mutayrttikasvi-
en esiintymisestä ovat puut-
teellisia, mikä vaikeuttaa ni-
iden uhanalaisuuden arviointia
ja suojelua. Etenkin Etelä-Suo-
mesta ja sisämaasta tiedot ovat
enimmäkseen hyvin vanho-

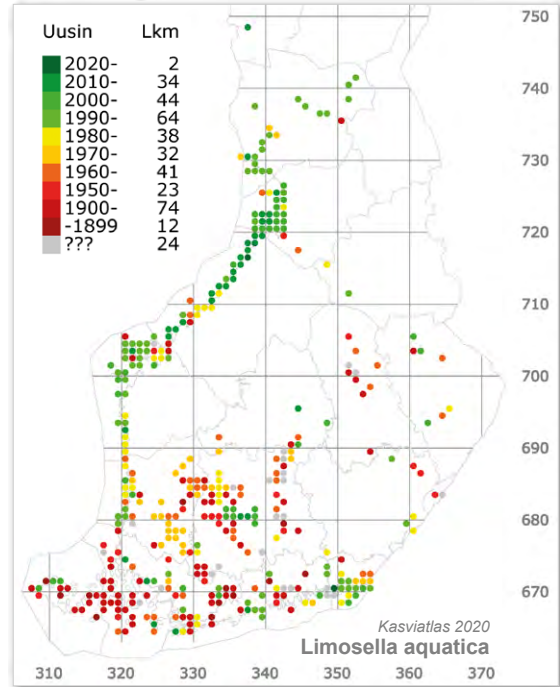
ja, mutta tietoja tarvitaan koko
maasta.

Etsittävien lajien luonneh-
dinnat on poimittu Retkeily-
kasviosta (Hämet-Ahti ym. 1998) ja
uhanalaisuusluokat noudatta-
vat viimeisintä uhanalaisuus-
arviointia (Ryttäri ym. 2019).

**(Pohjan)mutayrtti,
Limosella aquatica, LC**

Yksivuotinen; rönsy-
tön tai rönsyllinen;
lehdet ruusukkeena,
tav. pitkäruotisia, lapa
pitkulainen – kapean
vastapuikkea; kukka-
vanat lehtiä lyhyem-
piä, teriö säteittäinen,
5-liuskainen. Järvien,
jokisuiden ja -suisto-
jen sekä murtovesilah-
tien savi-, hiekka- ja
hiesurannoilla vesira-
jassa. Heinä – elokuu.

Tekstissä käytetyt uhanalaisuus-
arvioinnin luokat
LC = elinvoimainen
(Least Concern)
NT = silmälläpidettävä
(Near Threatened)
VU = vaarantunut (Vulnerable)
EN = erittäin uhanalainen
(Endangered)

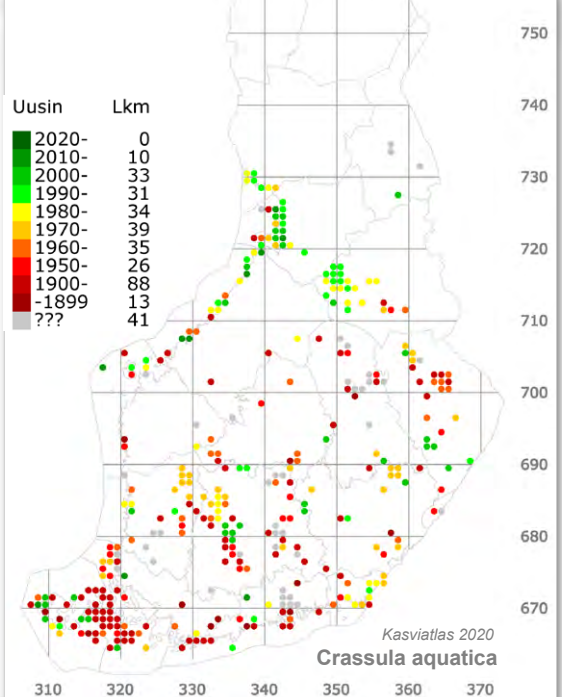

Limosella aquatica, Oulu, Kemppeleeniemi, Vihtiutu E, 16.7.2004 © L. Kalleinen

Crassula aquatica, Hyvinkää, Kytäjä, Sääksjärven uimaranta, 27.8.2011 © L. Helynranta

(Vesi)paunikko, *Crassula aquatica*, VU

Yksivuotinen; varsi pysty; lehdet vastakkain, tasasoukkia – liereitä; kukat lehtihangoissa, teriö 4-lehtinen. Vesirajassa savisilla ja liejuisilla järvenrannoilla, usein laidunrannoil-

la; myös murtovedessä ja saariston kalliolätäköissä. Heinä – elokuu.

Ojakaali, *Lythrum portula*, VU

Yksivuotinen; lehdet vastakkain, lapa vastapukea – kapean vastapukea; kukat perättö-

miä, yksittäin lehtihangoissa, kukkapohjus kellomainen, teriö 4–6-lehtinen. Märällä maalla tai matalassa vedessä teillä, ojissa, lammikoissa, järven- ja joenrannoilla. Heinä – elokuu.

Crassula aquatica, Oulu, Hietsaari, kalvanto Eten S. 17.8.2004 © L. Kalleinen

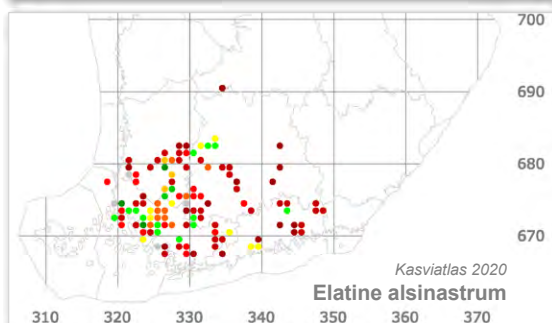
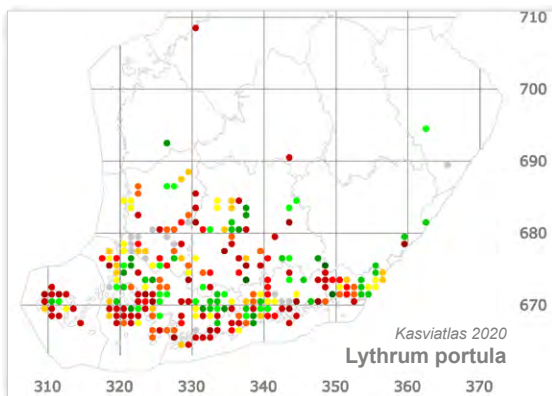
Lythrum portula, Pälkäne, Luopioinen, Kaukkala, Ukranjärvi, 3.9.2013 © T. Kuitunen / Luopioisten kasvisto

**Isovesirikko, Elatine
alsinastrum, EN**

Yksivuotinen (Suomessa); varsi pysty – koheneva, paksu; lehdet säteittäisesti, ruodittomia, kapeansoikeita – soikeanpuikeita; kukat yksittäin lehti-

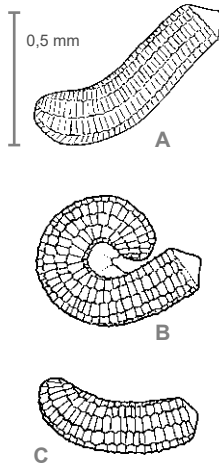
hangoissa, perättömiä, teriö 4-lehtinen. Savisissa ojissa, savenottokuopissa ja vesihaidoissa matalassa vedessä, joskus upoksissa. Kesä – syyskuu.

Elatine alsinastrum, Raisio, Haunisten allas, 30.8.2012 © H. Väre

Oikovesirikko, *Elatine orthosperma*, LC

Yksivuotinen; lehdet vastakkain, lehtilapa ruotia lyhyempi; kukat tav. lyhytperäisiä, teriö 4-lehtinen, heteitä 8; kota lähes pallomainen, siemenet vain kärkiosasta hieman käyriä. Usein tavallisemman, sammanköisen **katkeravesirikon** (*Elatine hydropiper*) seurassa. (Jälkimmäisen kukat jokseenkin perättömiä; kota päältä litteä, siemenet lähes ongenkourun muotoisia). Järvissä tavallisesti hieta- tai hiesupohjalla, melko usein matalassa vedessä lähellä vesirajaa ja märällä maalla; hyvin harvoin joissa ja niukkasuolaisessa murtovedessä. Kesä – syyskuu.

Vesirikkojen siemeniä.
A = *Elatine orthosperma*
B = *E. hydropiper*
C = *E. triandra*

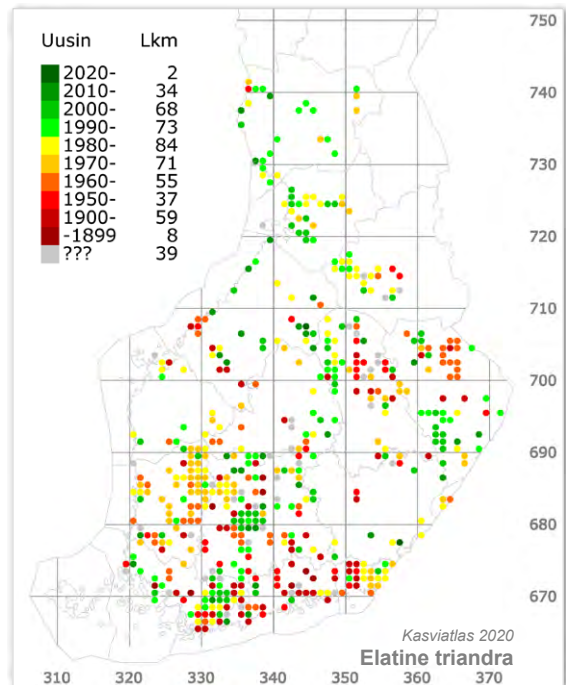
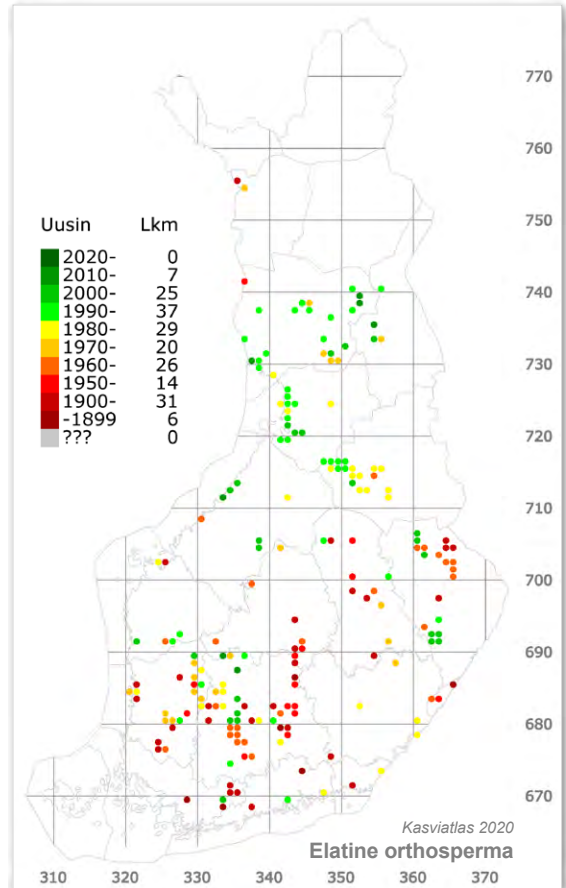
Piirroksat © Marja Koistinen

Elatine orthosperma, Oulu, Oulujoki, Tuira, Tukkisaaret 18.8.2004 © L. Kalleinen

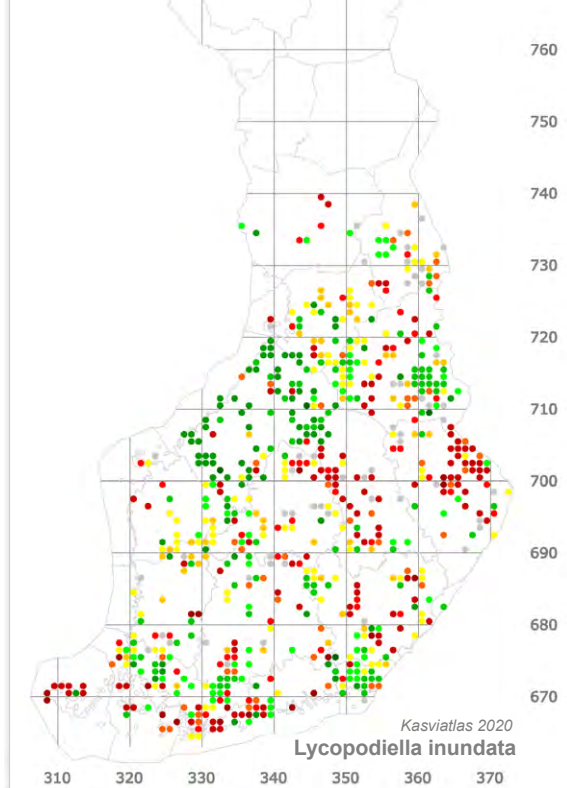

Elatine triandra, Oulu, Oulujoki, Tuira, Tukkisaaret 17.8.2004 © L. Kalleinen

Vanhan kivilouhoksen soistuva pohjakin kelpaa konnanlieolle.

Kolmihedevesirikko, *Elatine triandra*, LC

Yksivuotinen; lehdet hyvin lyhytruotisia; teriö 3-lehtinen, heteitä 3; kota lähes pallomainen, siemenet hieman käyriä. Järvissä, murtovesilahdissa ja hitaasti virtaavissa joissa tavallisesti pehmeällä pohjalla ma-

talassa vedessä, harvoin vesirajan yläpuolella. Kesä – syyskuu.

Tulvakonnanlieko, *Lycopodiella inundata*, NT

Monivuotinen; suikertava; lehdet lähes kierteisesti, pehmeitä, ylöspäin käyriä; itiötähkä

1–2 cm, perätön, lyhyen pystyn haaran kärjessä, itiölehdet muiden lehtien kaltaisia. Karuilla järvenrannoilla hiekkamutamaalla, vesijätöillä, tulvanevoilla, ajoittain kuivahtavissa hiekkapohjaisissa lätäköissä, rimmissä, suopoluilla. Heinä – syyskuu.

Lycopodiella inundata, Juva kk, Jukajärven uimaranta, 7.7.2021 © L. Helynranta

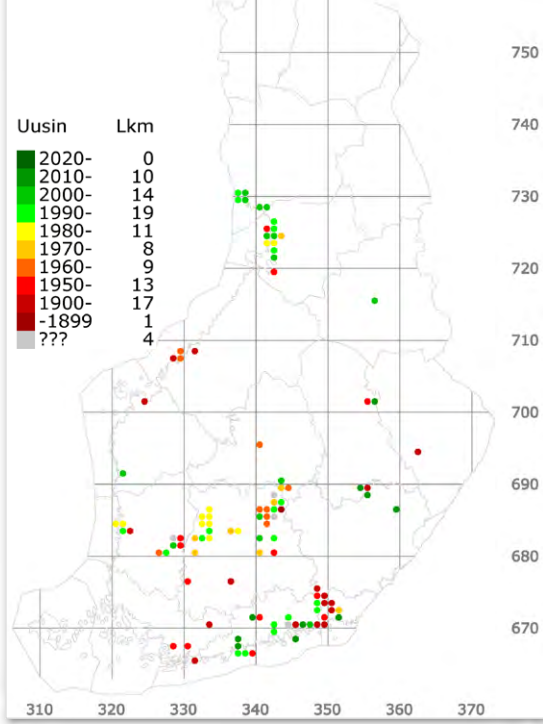

Lietetatar, Persicaria

foliosa, EN, luontodirektiivin laji, rauhoitettu
 Yksivuotinen; lehtilapa lähes tasasoukka, korvaketupen laita harvaan lyhytkarvainen; tähkä pitkästi lehdekäs, pysty, harsu, alaosasta katkonainen, tähkä- ja kukkaperät sekä kehä

nystyttömiä, miedonmakuisia. Tulvaisilla ja maatuville järvien, jokien ja jokisuistojen lieju- rannoilla, ulkosaariston kallioallikoissa, usein matalassa vedessä. Heinä – syyskuu.

▼ Kahdeksan lajin havainnot Hämeen ELY-keskuksen alueella. Kartalla on pyritty värein visualisoimaan havaintojen ikä ja määrä ruuduilla. Yksittäisiä havaintoja ja alueita voi tarkemmin tarkastella Laji.fi:ssä

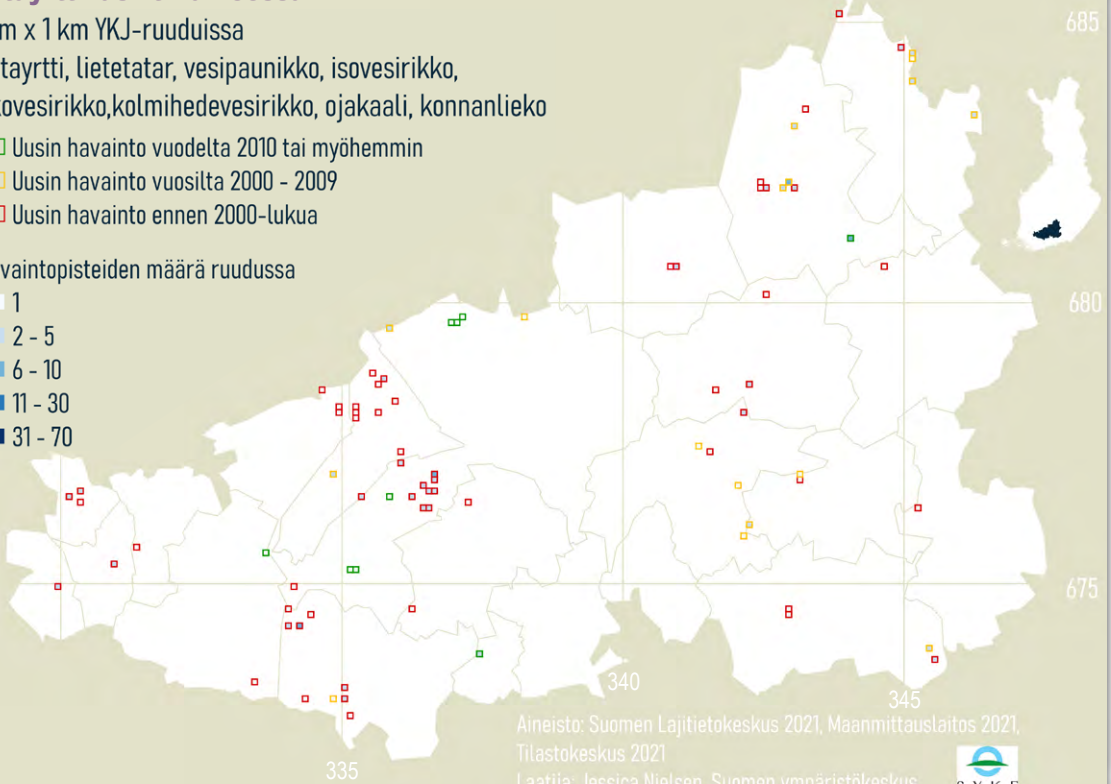
Mutayrttikasvit Hämeessä

1 km x 1 km YKJ-ruuduissa
 Mutayrtti, lietetatar, vesipaunikko, isovesirikko, oikovesirikko, kolmihedevesirikko, ojakaali, konnanlieko

- Uusin havainto vuodelta 2010 tai myöhemmin
- Uusin havainto vuosilta 2000 - 2009
- Uusin havainto ennen 2000-lukua

Havaintopisteiden määrä ruudussa

- 1
- 2 - 5
- 6 - 10
- 11 - 30
- 31 - 70

Aineisto: Suomen Lajitietokeskus 2021, Maanmittauslaitos 2021, Tilastokeskus 2021

Laatija: Jessica Nielsen, Suomen ympäristökeskus

Mutayrttikasvit Suomessa

10 km x 10 km YKJ-ruuduissa

Mutayrtti, lietetatar, vesipaunikko, isovesirikko, oikovesirikko, kolmihedevesirikko, ojakaali, konnanlieko

- Uusin havainto vuodelta 2010 tai myöhemmin
- Uusin havainto vuosilta 2000 - 2009
- Uusin havainto ennen 2000-lukua

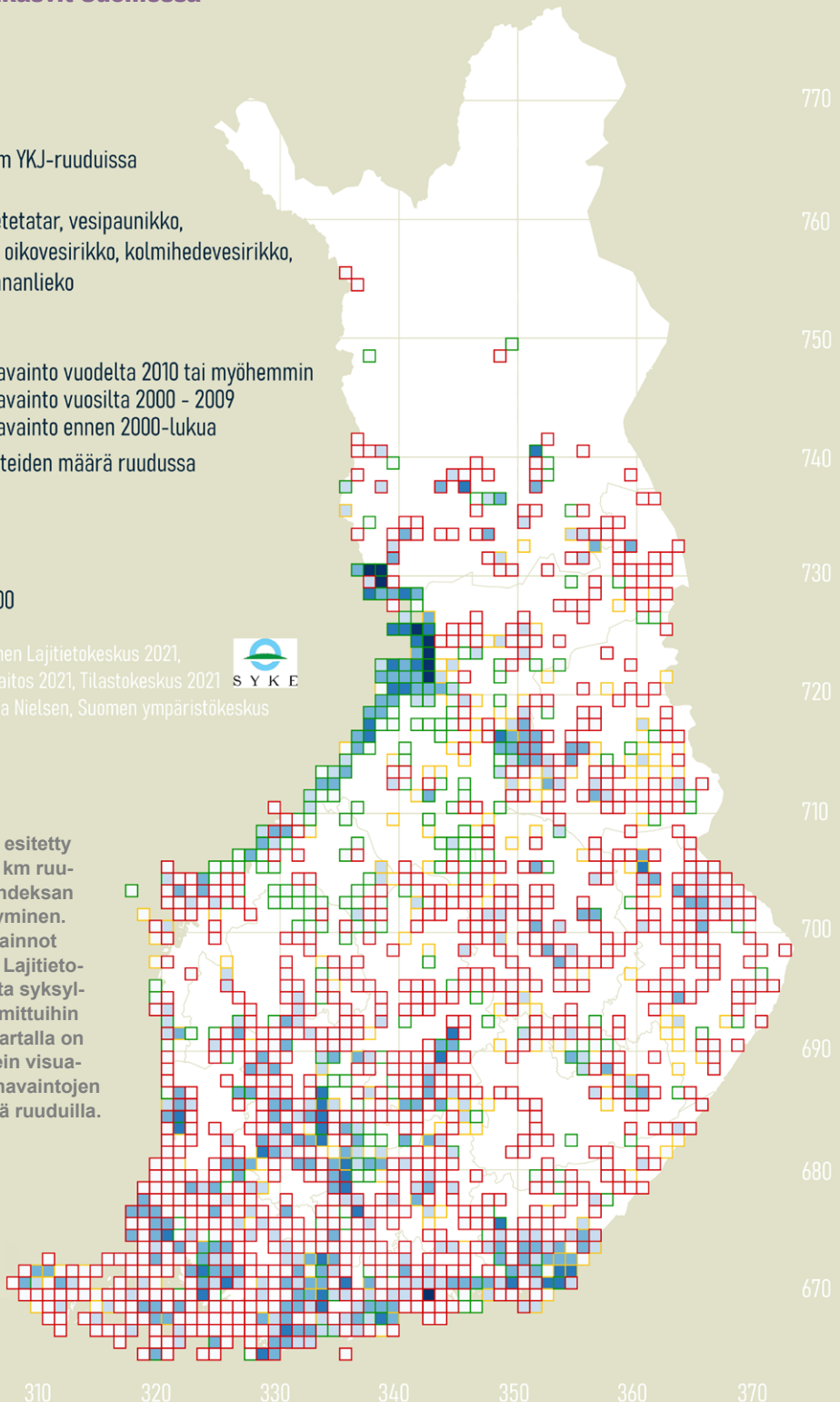
Havaintopisteiden määrä ruudussa

- 1 - 5
- 6 - 10
- 11 - 30
- 31 - 100
- 101 - 1000

Aineisto: Suomen Lajitietokeskus 2021,
Maanmittauslaitos 2021, Tilastokeskus 2021
Laatija: Jessica Nielsen, Suomen ympäristökeskus

Kartalla on esitetty 10 km x 10 km ruuduittain kahdeksan lajin esiintyminen. Kartan havainnot perustuvat Lajitietokeskuksesta syksyllä 2021 poimituihin tietoihin. Kartalla on pyritty värein visuaalisoimaan havaintojen ikä ja määrä ruuduilla.

Älä unohda näitä

Avoimilla merenrantaniityillä liikkuessasi älä unohda (**pu-na**)suolayrttiä (*Salicornia perennans*, EN, syys – lokakuu, rauhoitettu Ahvenanmaalla), **pik-kupunkaa** (*Lysimachia minima*, EN, kesä – elokuu) ja **rantakat-keroa** (*Gentianella uliginosa*, EN, elo – syyskuu). Nekin kasvavat harvakasvisilla tai lähes paljailta merenrannoilla.

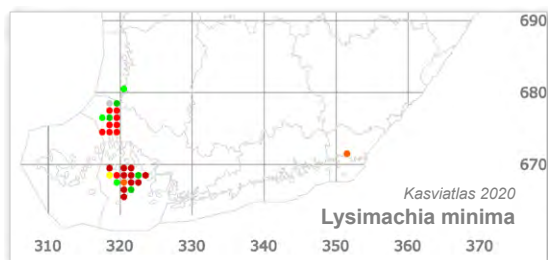
Ilmoita havaintosi

Toivomme kasviharrastajien kiinnittävän tulevana kesänä katseensa tähän vähälle huomiolle jääneeseen lajiryhmään. Positiiviset lajihavainnot voit tallentaa Suomen lajitietokukseen (Laji.fi), mielellään valokuvan kanssa. Havaintoa kuvattaessa kasvin elinympäristö ja mahdolliset uhat ovat tärkeä tieto. Tunnistaminen

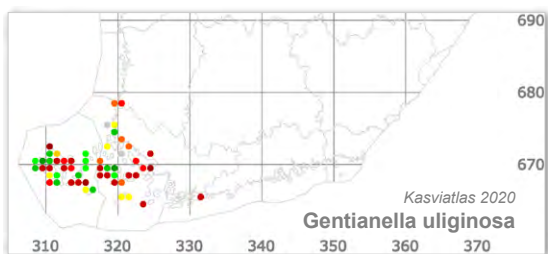

Lysimachia minima, Parainen, Nauvo, Hundstjärn 24.8.2003 © H. Väre

Uusin	Lkm
2020-	0
2010-	0
2000-	4
1990-	3
1980-	1
1970-	0
1960-	2
1950-	9
1900-	10
-1899	0
???	1

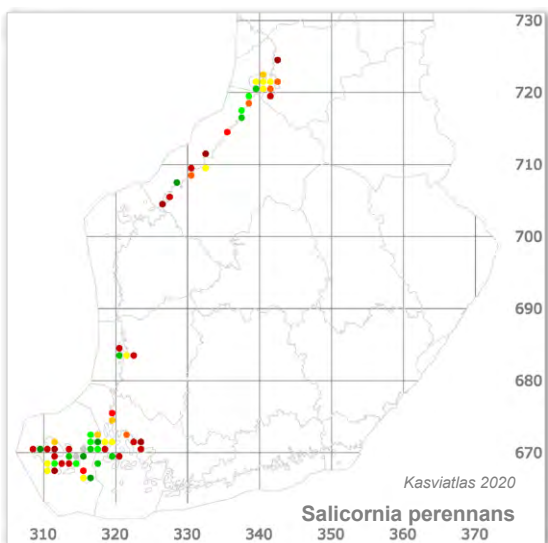

Uusin	Lkm
2020-	0
2010-	2
2000-	8
1990-	6
1980-	6
1970-	1
1960-	5
1950-	6
1900-	16
-1899	3
???	2

Gentianella uliginosa, Eckerö, Öra, 27.8.2010 © H. Väre

Uusin	Lkm
2020-	0
2010-	5
2000-	7
1990-	7
1980-	11
1970-	4
1960-	5
1950-	3
1900-	15
-1899	6
???	2

on helpointa kasvien kukkies-
sa tai ollessa siemenvaihees-
sa. Epävarmoista havainnoista
voi toimittaa näytteen lähim-
pään kasvimuseoon (esim. Oul-
lu, Kuopio, Turku, Helsinki).
Huomaa kuitenkin, että lieteta-
tar on rauhoitettu ja vaatii ke-
ruuluvan, myös suolayrtti on
rauhoitettu Ahvenanmaalla.
Negatiiviset havainnot – kas-
vin löytymättä jääminen van-
halta kasvupaikalta – ovat la-
jien uhanalaisuusarvioinnin
kannalta erittäin tärkeitä. Nii-
tä voi myös koota ja toimittaa
erikseen Suomen ympäristö-
keskukseen. Negatiivisista ha-
vainnoista on hyvä kirjata nii-
den oletettu syy, jos sellainen
on todettavissa: esimerkiksi
kasvupaikan muuttuminen so-
pimattomaksi.

Kiitokset Lassi Kalleiselle ja Tuomo Kuitu-
selle valokuvista, Marja Koistiselle piirroksista.

Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. & Uoti-
la, P. 1998: *Retkeilykasvio*, 4. painos. 656 s. Luon-
nontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo. Helsin-
ki.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018a: Suomen
luontotyypin uhanalaisuus 2018. Luontotyypin
punainen kirja – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin pe-
rusteet. *Suomen Ympäristö* 5: 1–388.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018b: Suomen
luontotyypin uhanalaisuus 2018. Luontotyypin
punainen kirja – Osa 2: Luontotyypin kuvaukset.
Suomen Ympäristö 5: 1–925.

Ryttäri, T., Reinikainen, M., Hæggström, C.-A.,
Hakalisto, S., Hallman, J., Kanerva, T., Kulma-
la, P., Lampinen, J., Piirainen, M., Rautiainen,
V.-P., Rintanen, T. & Vainio, O. 2019: Putkilokas-
vit. Teoksessa: Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppai-
nen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019:
Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019:
182–202. Ympäristöministeriö & Suomen ympäris-
tökeskus. Helsinki.

**Observations wanted: *Limosella aquatica*
-type vegetation**

Limosella aquatica -type vegetation consists
of small-sized vascular plant species shar-
ing similar habitat requirements on shallow
lake and sea shores with muddy or loamy
soil. The sites are submerged, humid or sea-
sonal in open habitats like river estuaries,
pastures, small ponds, livestock watering
pits, or even casual tractor wheel grooves.
They are often short-lived and may move
from place to place due to, e.g., changes in
river currents and floods. Many of these
species have become rare and even endan-
gered, mainly due to overgrowth by taller

Lajeista kootun paikkatieto-
aineiston sekä karttoja (pdf-
muodossa) lajeittain ja ELY-kes-
kuksittain voi pyytää käyttöönsä
SYKEstä: terhi.ryttari@syke.fi
tai aapo.ahola@syke.fi

plant species as a result of eutrophication
of waters and reduced grazing, as seen es-
pecially in spreading of *Phragmites australis*
and shrub-type vegetation, which in turn
reduce flooding.

Up to date data on the presence of *Li-
mosella aquatica* -type vegetation are incom-
plete, making it difficult to evaluate its cur-
rent IUCN status and to protect growing
sites. In particular, the data from southern
Finland and the inland are mostly very old,
but data are needed for the whole country.
In addition to *Crassula aquatica*, *Elatine* spp.,
Limosella aquatica and *Lythrum portula*, up
to date data are needed also for some other
small-sized shoreline species; viz. *Gentiana-
lla uliginosa*, *Lycopodiella inundata*, *Lysimachia*
minima and *Salicornia perennans*. New ob-
servations of these plants are sought. Their
known distribution is presented in the Finn-
ish Plant Atlas, <https://kasviatlas.fi/>

▼ *Salicornia perennans*, Parainen, Houtskari,
Jungfruskär, 24.8.2011 © T. Ryttäri

